

Birinci fəsil

Qabaqcıl qadın çətin vəziyyətə düşür

“Revyu parizen” (Paris),

14(2) iyul 1877-ci il.

“Artıq ikinci həftədir ki, Dunaydakı rus ordu düşərgəsində olan müxbirimiz xəbər verir ki, dünən imperator Aleksandr özünün 1 iyul (Avropa təqvimini ilə 13 iyul) tarixli fərmanı ilə Dunay çayını uğurla keçərək Osmanlı dövlətinin sərhədlərinə soxulmuş öz qalib ordusuna təşəkkür edib. Əlahəzrətin imzaladığı ali fərmanda deyilir ki, düşmən büsbütün əzişdirilib və uzağı iki həftəyə Konstantinopoldakı müqəddəs Sofiya məbəbindən provoslav xaçı asılacaq. Başıpozuqların – öz qaniçən təbiətləri və vəhşi davranışları ilə məşhur olan bu yarımquldur və yarımpartizanların uçan dəstələrinin rus kommunikasiyalarını ara-sıra həşərat kimi gəmirməklərini nəzərə almasaq, hücum edən ordu, demək olar ki, heç bir müqavimətlə üzləşmir”.

Mübarək Avqustin deyir ki, qadın cılız və etibarsız məxluqdur. Qadınlara nifrət eləyən bu cahil haqlıdır,

min dəfə haqlıdır. Ən azı Varvara Suvorova adlı bir zata münasibətdə.

Şən, çılğın bir macərə kimi başladı, gör nə ilə qurtardı. Səfeh qız, sənə bu da azdır. Anası oturub-durub deyərdi ki, Varya gec-tez öz başına bəla açacaq. Açdı da.

Qızın öz müdrikliyi və div səbri ilə seçilən atası isə növbəti odlu-alovlu nitqlərinin birində onun ömür yolunu üç mərhələyə bölmüşdü: yubkalı şeytancığaz; tanrı cəzası; kəmağıl nihilist. Varya indiyədək bu təriflə qürur duyduğunu və qazandıqları ilə kifayətlənmək fikrində olmadığını söyləsə də, təkəbbürü və özünə hədsiz inamı onunla çox qəddarcasına məzələndi.

Axı niyə o, bu meyxanada, ya da burada deyilən kimi, yavaxanada dayanmağa razı oldu? Arabaçı, murdar oğru Mitko mızıldandı: “Hələ bir atları sulayaq, hələ bir atları sulayaq”. Aman Allah, indi bəs neyləyək..?

Darya qaranlıq, bulaşq otağın küncündəki kor-kobud taxta stolun arxasında oturaraq qorxudan tir-tir əsirdi. O, yalnız bir dəfə, altı yaşında olarkən nənəsinin sevimli fincanını sındırdıqdan sonra divanın altına girib öz labüd cəzasını gözləyərkən belə qəmli, ümitsiz qorxu hissi keçirmişdi.

Dua etsəydi, necə də yaxşı olardı. Ancaq qabaqcıl, aparıcı qadınlar dua etmirlər. Vəziyyət isə olduqca çıxılmazdır.

Deməli, belə. Yolun Peterburq – Bukareşt hissəsini çox tez və rahat başa vurdular. İki əla vaqon və on silah-sursat platforması qoşulmuş sürət qatarı Varyanı üç günə Rumıniyanın paytaxtına çatdırdı. Döyüş meydanına gedən zabitlər və hərbi məmurlar heç kimi əlindən öpməyə belə yaxın buraxmayan qonur gözlü, qısa saçlı, papiros çəkən xanımın üstündə az qala bir-birilərini öldürürdülər. Hər dayanacaqda

Varyaya qucaq-qucaq gül dəstələri və çiylək dolu səbətlər verirdilər. Gül dəstələri yöndəmsiz olduğu üçün qız onları dərhal pəncərədən tullayırdı. Bədəni qıpqırmızı səpdiyinə görə tezliklə çiyləkdən də imtina etmək lazım gəldi. Kavalərlərin hamısı ağıl və düşüncə sarıdan əsl infuzori¹ olsalar da, səfər çox şən və maraqlı keçirdi. Düzdür, Lamartini oxuyan, hətta Şopenhauer haqqında da eşitmiş bir kornet² başqalarına baxanda onunla daha incə rəftar eləsə də, daha çox lütfkarlıq göstərsə də, Varya nişanlısının yanına getdiyini yoldaşcasına ona izah edəndən sonra o, özünü intizamlı aparmağa başladı. Belə baxanda o qədər də pis deyildi, hətta Lermontova oxşayırdı. Nəsə, Allah işin avand eləsin, özü bilər, Allahı bilər.

Səyahətin ikinci mərhələsi çox rahat keçdi. Bukareşdən Turna-Mequrelə dilicans gedirdi. Çox silkələnsələr, xeyli toz-torpaq udsalar da, əvəzində yolun kələyini də kəsdilər. İndi mənzil başına lap az qalıb. Deyilənə görə, Dunay ordusunun əsas mənzil-qəragahı çayın o biri sahilində, Çareviçdədir.

Artıq Peterburqda tərtib edilmiş Planın (Varya özü bunu məhz böyük hərflə Plan adlandırmışdı) ən vacib və məsuliyyətli hissəsini başa vurmaq qalıb. O, dünən axşam qaranlıq çökəndə Zimmitsadan bir az yuxarıdan qayıqla Dunayın o biri üzünə keçdi. İki həftə bundan əvvəl general Draqomirovun qəhrəman 14-cü diviziyası da rəqibin möhkəm müdafiə səddini qəfil həmlə ilə məhz həmin yerdən yarıb keçmişdi. Türk əraziləri, döyüş zonası buradan başladığı üçün bu çox təhlükəliydi, hər an ələ keçmək

¹ Yalnız mikroskopla görünən birhüceyrəli orqanizm (tərcüməçi)

² Çar süvari ordusunda aşağı zabit rütbəsi (tərc.)

olardı. Yol-iriz kazak patrullarıyla dolu idi, bir balaca sayıqlığını itirsən, bütün zəhmətin hədəf gedəcək, dərhal tutub geriye – Bukareştə qaytaracaqlar. Ancaq Varya diribaş və fərasətli qız idi, bunu əvvəlcədən ölçüb-biçmiş, lazımı tədbirləri görmüşdü.

Dunayın cənub sahilində yerləşən bolqar kəndində karvansaray olması lap yerinə düşdü. Sonrası bir az da yaxşı gəldi: karvansarayın sahibi rusca başa düşürdü. O, vur-tut beş manatın müqabilində Varyaya etibarlı bir bələdçi qoşmağa boyun oldu. Varya şalvar kimi enli tuman, köynək, çəkmə, qolsuz gödəkcə və əndirəbadi bir yun papaq aldı, əyin-başını büsbütün dəyişərək bir göz qırpımındaca nərmə-nazik Avropa xanımından arıq bolqar yeniyetməsinə çevrildi. Belə birisi heç bir post-patrul məntəqəsində şübhə oytarmazdı. Çareviçə şimaldan yox, cənubdan girmək üçün qəsdən dolanbac yolla getməyi qərara aldı. Petya Yablokov, Varin... orada, baş ordu qərargahındaydı. Əslində heç onun kim olduğu da dəqiq bəlli deyildi. Nişanlımı? Yoldaşımı? Ərmi? Belə deyək: keçmiş ər və gələcək adaxlı. Həm də təbii ki, yoldaş.

Hələ hava işıqlanmamış cırıltılı, kələ-kötür, yöndəmsiz karuçayla (rumın arabası) yola düşdülər.

Ara vermədən tənbəki çeynəyən və saqqız kimi dartılıb uzanan qəhvəyi bəlgəmlə yola tüpürən (hər dəfə də Varyanın əti ürpəşirdi) boz bıçlı bələdçi Mitka əvvəl-əvvəl nəsə ekzotik bir balkan mahnısı oxusa da sonra susdu və dərin fikrə getdi – indi məlum oldu ki, nə barədə.

– Öldürə də bilər – deyə Varya diksinərək fikirləşdi. Ya da daha pis bir şey. Özü də çox asanlıqla – bu soxasoxda kim

bunu araşdıracaq ki?! Belələri haqqında düşünməliydlər, nədi onlar, başıpozuqlar.

Ancaq qətsiz də elə çox pis oldu. Xain Mitka yol yoldaşını daha çox yavaxanaya oxşayan meyخانaya apardı, stolun arxasında oturdu, özü isə indi qayıdacağına işarə edərək qarıya tərəf döndü. Bu çirkli, qaranlıq və üfunət dolu mağarada qalmaq istəməyən Varya onun arxasınca şığıdı. Ancaq Mitka dedi ki, mütləq çölə çıxmalıdır, çünki fizioloji ehtiyaclarını ödəmək lazımdır. Varyanın onun dediklərini başa düşmədiyini görüb, əl-qolu ilə izah edəndən sonra qız məyus halda öz yerinə qayıtdı.

Fizioloji ehtiyacların ödənilməsi həddindən artıq uzun çəkdi. Varya bir az dadsız və duzlu pendir yedi, bir-iki qurtum turşumuş çaxır içdi, sonrasa meyخانanın əcaib müştərilərinin onun personasına göstərdikləri aşırı diqqətə dözməyib həyətə çıxdı.

Çıxdı və yerindəcə donub qaldı.

Karuçanın izi-tozu da yox idi. Oradasa bütün şey-şüyləri yığılmış çamadan. Çamadanda da dərman qutusu. Dərman qutusundasa kətan tiftiklə bintin arasında pasport və bütün pullar.

Varya yola tərəf qaçmaq istədi, amma bu zaman meyخانanın qırmızı köynəkli, tünd qırmızı burunlu, üzündə yekə bir ziyil olan sahibi özünü çölə ataraq acıqlı-acıqlı qışqırdı və əli ilə işarə etdi ki, əvvəlcə hesabı ödə, sonra get. Varya meyxanaçıdan qorxduğu üçün geri qayıtdı. Hesabı ödəməyə bir qara qəpik də yox idi. Sakitcə bir küncdə əyləşib baş verənlərə bir macərə kimi yanaşmaq istədi. Alınmadı.

Meyxanada bir nəfər də qadın yox idi. Üst-başlarından kir-pas tökülən, qıy-qışqırıqları qulaq batıran kəndçilər heç